

## Niels Hansen-Risegaard

Ved pensioneret lærer **Viggo Bay-Hansen**, Hørve.

I anledning af hundredåret for min fars fødsel har bestyrelsen for „Holbæk Amts historiske Samfund“ givet mig lejlighed til at skrive en artikel om ham til samfundets årbog for indeværende år, og jeg skal da i det efterfølgende, ud fra min fars meget righoldige skriftlige optegnelser om hans liv og levned fra vugge til grav, gengive et udtog af disse, idet jeg foreløbig giver ordet til ham selv:

„Mine første minder består i, at jeg mindes min far som en mand, der holdt meget af sin lille dreng, og jeg fulgte med ham i marken og hjalp ham med forskellige småting. Jeg mindes også, at han blev syg og døde, da jeg var 6 år gammel, og at mine lyseste minder fra min tidligste barndomstid er et par sko, som fader købte til mig kort før sin død en dag, han var i Kalundborg. Jeg skulle imidlertid tidlig lære at forstå, hvad sorg og modgang vil sige i denne verden.

Mit hjem, som var et aftægts hus i Brændemose ved Illerup, lidt nord for Kalundborg, var meget fattigt. Gæld på huset, 2 aftægtsfolk, 5 børn og nær ved at føde det sjette, det var den stilling, som moder stod i ved min faders død. Jeg husker, hvorledes jeg måtte gå med en krukke til naboerne og bede om lidt mælk, for at moder kunne bage æbleskiver til juleaften.

Føden var meget tarvelig, men appetiten var god. Lidt fedt og kartofler på brødet, som skulle være 8 dage gammelt, før det måtte spises, da det ellers var for udrujt. Sigtebrød fik vi kun ved årets tre største højtider, som derfor var imødeset med stor længsel, især julen, når grisen var slagtet, og der vankede pølse og pandekager.



Niels Hansens barndomshjem i Saltbæk ved Kalundborg ca. 1910.  
Moderen og en yngre broder.

Med hensyn til klæderne, da var disse, i lighed med kosten meget tarvelige imod nutidsforhold. Et par træsko med blikkrammer, hvide sokker i de gamle skafter, en kort trøje og vest, så var man herreklædt og mente, at folk absolut måtte lægge mærke til, hvorledes man glimrede. Efterhånden som tiden skred frem, og jeg begyndte at tjene til lidt tøj selv, voksede også selvtilliden i høj grad, og senere, da jeg fik tjent til et sæt vadmestøj, der blev syet af en rigtig skræder, meldte jeg mig i hjemmet med en fornemmelse, som havde jeg været i felten og indtaget en hel stad. Ved den tid, da jeg skulle konfirmeres, drev jeg det så vidt, at jeg købte et par lange støvler, og selv om de var gamle, så var de dog de første, jeg ejede, og da jeg fik dem på benene og benklæderne indeni og mødte til præsten sammen med de andre drenge, syntes jeg, at det havde lettet en hel del, og at det dog ikke var så farlig slemt at være en fattig husmandssøn.

Tidens kultur mærkede jeg ikke meget til. Kun hørte jeg megen tale om krigen 1848—50, hvori min fader havde deltaget. Da jeg

var 10 år, kom krigen i 64, hvor flere af mine ældre slægtninge var med, og det er da ikke underligt, at min politik blev den: Alle mænd skal i krig, og det er først, når man er kommet gennem dette nåleøje med hele lemmer, at man får lov at leve som lykkelige mennesker i fred her på jorden.

Sundhedsforholdene var udmærkede trods det knappe traktement. Jeg — og mine søskende med — havde en mave, som kunne være en borgmester værdig. Vi bar hovedet frit og kunne nok tåle solen og vinden. Jeg mindes ikke at have haft et stykke hovedtøj før langt op i årene men en hårtop tyk og strid som en hestemanke, og mine besværinger var også store, da jeg skulle til at følge moden og sætte skel eller sti i håret. Autoritetstro var der ikke meget af hos mig, når jeg undtager den, der lå i min moders flade hånd, for hvilken jeg, skønt nødtvungent, havde dyb respekt. Denne hånd måtte ofte uddele ørefigner til højre og venstre. Det er måske nok lidt overdrevent, men der manglede ikke meget i, at stod man i nærheden af hende og tabte en kaffekop, da kunne den lussing, man fik derfor, omtrent komme så hurtigt, at man selv faldt til gulvet samtidig med koppen. Livets skole havde gjort hende hård, og hendes gang har ikke været en dans på roser livet igennem, hvilket skal siges til hendes undskyldning.

Med hensyn til oplysning og opdragelse, da er der vist ikke mange børn, der er udgået mere fattigt fra noget hjem end jeg. Mit af naturen hårde og stride sind var der ikke gjort en smule forsøg på at få omdannet til nyttig brug for livet, og kærlighedens grundlov var mig aldeles ukendt, da jeg som lille dreng forlod mit fødehjem.

At arbejde lærte jeg tidligt. Jeg husker således mit første akkordarbejde, da jeg i 5-års alderen skulle samle kartofler op efter fader, når han pløjede, og derfor fik betalt 2 skilling for en skæppe. Disse penge gemte jeg med stor selvfølelse. Siden lærte min moder mig at strikke strømper, trøjer, huer og flere ting, og i de 40 år, der siden er gået, har jeg aldrig savnet arbejde. Prisen på et par strømper var 2 skilling (4 øre), men så var det også ren nettofortjeneste. Der skulle ingen driftskapital til, og det blev til penge, som jeg gemte eller brugte med så megen fornuft, som man kan forlange af en 8 års dreng.

Som 9 års dreng kom jeg ud at tjene i en plads en 4—5 mil fra hjemmet, hvor jeg fik for lidt renlighed og for mange prygl. Der var jeg, til jeg blev 12 år, hvorefter jeg kom i tjeneste hos en enke. Det var et godt bytte i enhver henseende, og mest fordi hun lærte mig livets store sandheder og mit forhold til Gud at kende, hvorfor mit åndelige gennembrud må tilskrives denne periode af mit liv samt fra min konfirmationsforberedelse.

Efter min konfirmation fik jeg plads i Kåstrup ved Kalundborg, hvor jeg om sommeren måtte arbejde hårdt. Men om efteråret vogtede jeg kreaturer og fik atter min kære strikkestrømpe i gang, og nu fik jeg ikke længere 2 skilling for at par strømper, men 2 mark (66 øre), og jeg fik råd til mange småting, som jeg havde brug for. I tiden fra 15 til 18 år tjente jeg for dreng på herregården Lerchenfeldt ved Kalundborg. Her så jeg megen synd gå i svang, men jeg havde jo mit stade og min beskyttelse af ham, jeg havde givet min tro, og Josefs ord: „Hvorledes skulle jeg gøre den skammelige gerning at synde imod Gud“, lød altid i mit hjerte, når sådanne fristelser nærmede sig til mig, og den dag i dag kan jeg sige Gud tak for, at hele mit ungdomsliv blev bevaret rent.

Af mit herskab var jeg påagtet og velset som tyende, og min husflidsvirksomhed var min principal, godsejer E. Holm, glad for. Han lod mig endog strikke småting til sig og sin familie. Omsider tilbød han mig at udstille noget af mit strikkearbejde for „Holbæk Amts økonomiske Selskab“, og dette fik det udfald, at han en aften mødte i folkestuen med en hel del blanke daler, som de udstillede ting var solgt for, samt 5 rigsdaler i præmie (10 kr.), for ikke at tale om den opmuntrende ros og forskellige hilsener, som godsejeren bragte mig fra amtets adels- og godsejerstand. Disse forhold blev skyld i, at husflidsarbejdet tog fart paa Lerchenfeldt. Godsejeren lagde materialer til, halm og pilekviste, samt betalte en kurvebinder for at komme en aften om ugen og undervise. Folkestuen var pludselig blevet omdannet til husflidslokale, og der var ikke mange ledige hænder om aftenen i den vinter og følgende mindre kortspil, drik og dårlig tale, end der ellers plejede at være. Disse forhold skaffede mig gennem salg og udstilling en ikke ringe grundkapital til brug i fremtiden. At jeg flere gange fik



Niels Hansen med en  
husflidspræmie 18 år gammel.

præmie og rosende omtale, følger af sig selv. Undertiden fik jeg mere af dette, end jeg strengt taget kunne tåle, således ved en udstilling på Ubberupgård, hvor en stor forsamling på foranledning af proprietær Holm der på gården udbragte et trefoldigt leve for mig. En sådan ære tror jeg som sagt ikke, at jeg havde godt af, da jeg måske nok har haft lidt for megen selvfølelse at trækkes med her i livet, hvilket kan udarte sig til at blive af det onde. Bladene skrev selvfølgelig også om min virksomhed, hvilket følgende lille udklip fra „Husvennen“ i 1876 er et vidnesbyrd om:

#### *Virkelyst*

„Tjenestekarl Niels Hansen fra Lerchenfeldt indsendte til husflidsselskabets udstilling en net lille samling forskellige arbejder. Af hans vidnesbyrd fremgår det, at hans moder, en fattig husmandskone, lærte ham at strikke strømper, hvorved han som vog-

terdreng ikke tjente så få penge. I den senere tid har han lagt sig efter at lave vidiekurve, sko af strå og siv, lidt bogbinderi o.s.v., og har ved dette arbejde i sin fritid sparet fornødne penge sammen til forrige vinter at tage paa højskole for og til at lære mejeri forrige sommer, i hvilken tid han ingen løn fik. Han har stadig taget præmier ved egnens udstillinger“.

Enhver vil forstå, at en sådan omtale nok kunne kruse hovedet på en ung mand, som ikke i forvejen var helt fri for store tanker om sig selv. En gavnlig modvægt mod storhedstanker havde jeg dog altid i min kristentro, der her som i alt andet formår at bære mennesker oppe, hvor synden vil drage nedad.

Ved 18 års alderen rejste jeg til Vindehelsinge i tjeneste hos nogle folk, hos hvem jeg begyndte at leve over i den grundtvigske lejr, men jeg må tilstå, at min vækkelse og min trang til Gud nok så meget er kommet til mig gennem lægmandsvirksomheden, skønt jeg i grundtvigske kredse, og vel især i Ubberup og Vallekilde, har mødt megen sand og ægte kristendom, derfor er også alle de børn, jeg har fået, døbt og konfirmeret på disse steder, de ældste i Ubberup og resten i Vallekilde, hvor min hustru hviler ved den lille korskirke, hvis menighed jeg selv var med at danne, og på hvis kirkegård en af mine små var den første, der blev lagt ned. Der ønsker jeg da også selv at lægges til hvile, når min vandring her på jorden er slut.

I to år opholdt jeg mig i Vindehelsinge, så søgte jeg om understøttelse af amtet til højskoleophold, og i vinteren 1874—75 træffer man Niels Hansen på Vallekilde højskole, bærende titlen: „Lille Niels“.

### *Nutidsbetragtninger*

Når jeg nu, så mange år efter de her skildrede forhold, sidder og tænker tilbage på min barndom og ungdom, så må jeg erkende, at det meste af, hvad jeg dengang oplevede, har sat sit spor på mit senere liv. Således blev husflidssagen, der af mange er betragtet, om ikke med ringeagt, så dog som en intetsigende ting, for mig den grundvold, hvorpå jeg byggede min senere virksomhed, og denne grundvold er altså fra begyndelsen af lagt af min fattige

mor gennem kærlighed til fritidsarbejde og fornuftig sparsommelighed. Derfor, du unge karl og du unge pige. Vær flittig i dit jordiske arbejde. Brug din fritid til nyttig syssel og spar pengene, du tjener, indtil tiden stiller sådanne krav, at du får brug for dem, så er det godt, at de er der.

Der er to ting, jeg fra min tidligste ungdom har skyet som pesten, og det er tobak og spiritus, især det sidste. Dette uhyre er i stand til at fordærve sjæl og legeme for mennesker, og den mand og kvinde, som sætter sig det formål at træde op imod spiritusdrikkeriet, har min fulde agtelse og sympati, og jeg vil slutte disse erindringer med at sige til jer unge, ikke mindst mine egne børn: Vær flittig i jer gerning, hold jer borte fra dårlige vaner, vær nøjsomme og sparsommelige, driv ikke jeres fritid bort og giv aldrig efter for de fristelser, der kan føre jer til ulykke, både på legeme og sjæl.

Risegård, den 31. januar 1894.

N. H. R.“

Da min far skrev ovenstående erindringer, var han 40 år gammel, idet han blev født den 23. februar 1854. Jeg skal nu i det følgende give en kort skildring af de næste 40 år udfra de erindringer, min far har opskrevet, da han var 80 år gammel.

På foranledning af godsejer Holm, Lerchenfeldt, lod min far sig som ung uddanne til mejerist, og i nogle år rejste han rundt i Holbæk amt og lærte bønderkonerne at kærne smør. Under sit ophold på Vallekilde højskole fik han mange gode venner på disse egne, især i Odsherred, så det blev særligt her, han fik sin virksomhed, og det var også under sit højskoleophold, at han for første gang passerede Lammefjordens kyster og Faarevejle sogn, uden at tænke på, at det skulle blive her, hans livsværk skulle blive øvet.

Som ung mejerikonsulent kom han også til Samsø og blev her kendt med den unge pige, Frederikke Bay, som senere skulle blive hans hustru, og som i de 16 år, de var gift, fødte ham 7 børn. Også hun havde været elev på Vallekilde, og deres første fælleshjem blev det lille vandmejeri „Ørbækskilde“, som han et par år tidligere havde oprettet mellem Riis og Veddinge i Faarevejle

sogn. Herfra samlede han mælk fra omegnens bønder og kærnedede smør af, og fra Ørbækskilde fortsatte han med at oplære bønderkonerne i mejeridrift.

I 1881, efter at mine forældre i fællesskab havde drevet det lille vandmejeri i tre år, blev dette nedlagt, idet andelsmejeriernes tid nu var inde. Min far havde længe arbejdet for denne sag, og nu blev det til virkelighed, idet han var med til at oprette Odsherreds første andelsmejeri. Det kom til at ligge i Asnæs sogn, hvortil en del af Faarevejle sogns bønder en tid også leverede deres mælk, indtil de fandt det mere formålstjenligt og fordelagtigt at bygge deres eget mejeri i Fårevejle sogn, der hvor det endnu ligger, og glad var min far, den dag dette hans længe nærrede ønske gik i opfyldelse. Nu først syntes han, at der var kommet rigtig gang i mejeribrug.

Da vandmejeriet blev nedlagt, købte mine forældre gården Risegård, der lå i Fårevejle sogn. Tidligere tilhørte gården Næsgården ved Ordrup, og for at betegne, hvilken gård det var, kaldte daværende forpagter Blæll den Risegård efter byen Riis, hvori den lå, og dette navn blev senere gjort til familiens slægtsnavn. Nu var den lille husmandsdræng fra Illerup altså blevet bondemand i Riis, skønt jeg, der blev født ikke længe efter, aldrig har set min far bag en plov eller malke en ko, selv om vi havde en ret stor besætning på Risegård. Der skete nemlig ret uventet en ny stor forandring i ejerens forhold. En dag uden mindste varsel skete der nemlig det, at et par høje herrer fra København trådte ind ad døren på Risegård. Det var direktøren og en anden kontormand fra Kofoeds fabrikker derinde, som ønskede at ansætte min far som fast mejerikonsulent i deres forretning, hvis han ville tage fast ophold i hovedstaden. Man tilbød ham 200 kr. om måneden i løn, samt et frikort til banerne, anden klasse. Hans bestilling skulle alene bestå i kun at agitere for deres centrifuger over hele landet, hvor der skulle anlægges mejerier, og samtidig optræde som undervisende konsulent på alle steder, hvor der var mejeriplaner i gang, og bidrage, hvad der stod i hans magt til, at anlægget kunne blive leveret af Kofoeds fabriker.

Familien, mand, hustru og fem børn flyttede nu ind til byen,



hvor vi boede i tre år og i den tid ikke så meget til vores far. Imens var Risegårds bestyrelse overdraget en af min fars ungdomsvenner, som hed Jeppe Bennedsen. Han havde, lige som mine forældre, sluttet sig til valgmenigheden i Vallekilde, såsnart denne i 1883 var blevet oprettet.

Opholdet i København varede dog kun 3 år, og i 1891 ser vi atter familien installeret på Risegård. Af hensyn til min mor, der allerede dengang var svagelig, blev der bygget en villa, „Frederiksminde“, tæt ved gården. Jeppe Bennedsen fik egen virksomhed, og en ny bestyrer blev antaget på gården, Niels Olsen fra Veddinge bakker, der med hustru og en hel flok børn flyttede ind på gården. Disse to familier levede nu dør om dør i 8 år, og der udviklede sig et varmt venskab imellem dem. Niels Olsens hustru blev som en mor for os yngre børn, da min mor i 1893 døde, og de to søskendeflokke betragter endnu den dag i dag hinanden næsten som halvsøskende, og den, der skriver disse linier, har i mere end 40 år været lykkelig gift med en af Niels Olsens døtre.

Inden min mor døde, stiftede hun og min far en legatstiftelse, „Risegårds legatstiftelse“, der var baseret på indtægterne fra nogle hundrede tønder land, som min far havde købt for lånte penge af den fede, udtørrede lammefjordsjord. Denne stiftelse er udvidet gang efter gang og repræsenterede ved stifterens død godt en kvart million kroner. Indtægterne herfra fordeles hvert år mellem 10 forskellige kommunale, sociale og kristelige institutioner, hovedparten dog til stifterens 10 nulevende børn. Først når disse børn og deres ægtefæller er døde, bliver der noget virkeligt til de 10 andre formål.

Min fars livsgerning blev fra nu af, altså først i halvfemserne, viet Lammefjorden med dens mange muligheder. Alle de emner, der her var at give sig i lag med, opdyrkning af nyt land, anlæg af veje, først og fremmest den store, faste vej fra Faarevejle kirke til stationen, da denne kom, gjorde ham til selvskreven formand for Lammefjordens lodsejerlag i mange år. Hans arbejde i lodsejerlagets tjeneste og alt, hvad der angår Lammefjordens tørlægning, skal iøvrigt her forbigås, da det er omtalt i en længere afhandling om Lammefjorden, skrevet af afdøde højskoleforstander Poul

Hansen, Vallekilde, og optaget i Historisk Samfunds årbog for 1930.

Min fars tro på Lammefjordens fremtidige muligheder førte til, at mangfoldige nybyggere slog sig ned derude og dannede egne hjem. Det gik dem desværre ikke alle lige godt, men dem, der virkelig med amerikansk nybyggersejghed spyttede i næverne og tog fat, for dem blev der også en fremtid.

Da jeg var dreng, oprettede min far sammen med en ungdomsven, proprietær Mikkell Søren Holm, Samsø, et hestestutteri på Lammefjorden, det nuværende „Følvang“. De indkøbte unge, jyske føl, der så senere solgtes igen som 2 års plage. Jeg husker, at der på et vist tidspunkt gik firsindstyve unge føl og plage i indhegningen derude, men hvorvidt det iøvrigt var et godt eller mindre godt aktiv, tør jeg ikke udtale mig om.

Det var heller ikke alle planer, der lykkedes for ham, men han var utrættelig i at bane vej for nye, når en slog fejl. Nævnes bør også byhaven ved Fårevejle station, som min far anlagde og skænkede som fælleseje til beboerne, ligeledes Adellersplads og Adelshusene, der er tilegnet Fårevejle kommune og Lodsejerlaget. De to huse med 4 friboliger er beregnet til aldersrentenydere på Lammefjorden, og Lodsejerlaget er overdraget mindstøtten af baron Zytphen Adeler, der var hovedmanden for udtørringen. Min far betragtede altid denne mand som sin åndelige bedstefader og mente, at Risegårdslægten bedst på denne måde kunne sige adelsmanden tak for de fordele, slægten fik af den udtørrede Lammefjord. I forbindelse hermed kan som en kuriositet nævnes, at min far, efter hvad han har fortalt mig, kun en eneste gang har spillet på børsen, idet han engang under den første verdenskrig købte nogle dampskibsaktier til en meget lav kurs og otte dage efter solgte dem med så stor fortjeneste, at han for denne anlagde hele det ovenfor nævnte anlæg og rejste baronens statue. Derimod høstede han ingen laurbær på de 10.000 svedsketræer, som han i sin alderdom efter sin jordomsejling plantede på Lammefjorden med en svedsketørrefabrik for øje. Det viste sig nemlig, hvad han ikke forud vidste, at svedsker var podet på mirabellaskud, der som bekendt ikke tåler meget hård frost. De fleste

frøs derfor ihjel i de tre hårde frostvintre, vi havde for nogle år siden. Svedskefabrikationen blev der altså ikke noget af, men på de træer, der holdt frosten ud, har der dog altid siden da været svedsker nok til husbehov og lidt til for dem, der har plantet dem. Derimod har Lammefjordens skalleeksport, som han også fra begyndelsen havde et stærkt aktiv i, givet bedre bonus.

Jeg har spurgt Fårevejle højskoles første, nu afdøde forstander, pastor emeritus J. Andreassen, Oksbøl, om min far havde nogen andel i rejsningen af „Det hvide slot“ på Lammefjorden, som skolen er blevet kaldt. Han svarede mig i et brev kort før sin død således: „Deres fader havde meget mere at gøre dermed, end der blev officielt bekendt, idet han altid var rig paa ideer og tidt var fader til planer, som ingen nogensinde fik anelse om, at han netop var ophavsmanden til, idet han ved hentydninger om et eller andet kom med bemærkninger om, hvorledes en praktisk gennemførelse af en sag kunne give bonus. Andre tog ideen op, men faderen til ideen levede på Risegård. Jeg véd også, at han tit stod bagved forskellige planer angående skolen, og det var altid klart, at han ønskede at støtte arbejdet for tankens realisation. Jeg ser også af forhandlingsprotokollen, at han den gang gav højskolen forkøbsret på de 46 tdr. land. Det var i foråret 1908“.

Da min mor var død, og min far i 4 år havde været enke-mand med en stor børneflokk, giftede han sig påny i 1897. Hans anden hustru, Marie Bentsen fra Mørkøv, hvem børnene i forvejen kendte og holdt af, blev en god moder for den første børneflokk og da især for de yngste af os, der på dette tidspunkt endnu ikke var konfirmerede og derfor mest trængte til en mor. Med denne gode kvinde nåede min far at fejre sit guldbryllup i 1947, inden han året efter lukkede sine øjne i døden, lige ved 95 år gammel. Hans anden hustru døde 1951, og de hviler begge sammen med tre børn og den første hustru på Vallekilde kirkegård.

Men vi går nu tilbage til halvfemserne, idet jeg bør fortælle lidt om indretningen og hensigten med villaen, Frederikkesminde ved Risegård. Under opholdet i København kom mine forældre en

del i berøring med den nye kristelige bevægelse, Frelsens Hær, som dengang nylig var begyndt at virke i Danmark. Især havde hærens slumarbejde blandt de elendigst stillede i storbyerne hele deres sympati. Og da de som frisindede grundtvigianere i det hele interesserede sig stærkt for lægmandsbevægelsen, er det ganske naturligt, at det nye hjem i Riis blev indrettet også med dette for øje. Der blev således, foruden beboelseslejligheden på første, sal, i stueetagen indrettet en mødesal til brug ved kristelige møder af forskellig slags og af forskellige retninger. Denne sal blev i mange år flittigt benyttet, dog mest til søndagsskolearbejde, som min far i mange år med stor kærlighed og offervilje øvede. Foruden denne missionssal blev der i samme etage indrettet et skolelokale, hvor mine forældre i hele vor barndom holdt privatlærerinde til os børn, de fleste år ved en lærerinde fra Jylland, frk. Markussen, der også var tilsluttet Vallekilde valgmenighed og ligeledes ligger begravet i familiens gravsted derude. Denne private skole fik lidt efter lidt stor tilslutning fra omegnens beboere og fik efterhånden offentligt tilskud som en almindelig privatskole. På Frederikkesminde blev der også i en årrække drevet husflidsundervisning.

Her kommer nu et lille afsnit i min fars erindringer, hvor jeg vil citere ham ordret efter hans egne optegnelser:

### *Teglværkstiden*

„Da Risegård i begyndelsen af firserne ved en fætters hjælp\*) var nogenlunde istandsat, mælkeriet ordnet ved et andelsmejeri i Faarevejle, og der ikke var andet at gøre, end hvad der skal laves på en almindelig bondegård, så forelå sagen således for mig, at det ville være tvivlsomt for os at klare de økonomiske forhold, hvis der ikke kunne blive anden udvej end alene at arbejde uden driftskapital og med gæld.

På en lille høj tæt ved gården var der fundet røde munkesten og resterne af en teglovn. Da der i højen var rigeligt med udmær-

\*) Denne fætter, Søren Christensen, var tømrer. Han har senere i mange år været håndværksmester i Korsør, hvor han i fjor, 1953, fejrede sin 100 års fødselsdag og stadig var i fuld vigør.



Riis teglværk i halvfemserne. Risegård står midt i billedet.

ket stenfrit lermateriale og teglværksler, lykkedes det mig at få et par kyndige mænd fra Kundby til at hjælpe mig at oprette et teglværk på stedet. Man lavede en grav der, hvor ovnen skulle være, og af det ler, man gravede op, strøg man de rå sten, hvorefter ovnen blev bygget. Så rejste man en tørrelade af nogle pæle i jorden og tag over af rør eller langhalm, og så kunne virksomheden begynde. Det er vist ikke for meget sagt, at det udlæg, der blev nødvendigt for at blive teglværksejer, ikke oversteg tusinde kr. Den første ovns sten var vellykket, og deraf blev det meste straks solgt og brugt til opførelse af Asnæs præstegård.

Det blev nærmest i de følgende 20 år, at teglværksdriften fik betydning for den risegårdske økonomi, og det blev hele tiden drevet af os almindelige mennesker og småfolk, uden ingeniører fra lærde skoler. Den længste tid var teglbrænderen en af mine bekendte fra Refsnæs-egnen, Rasmus Jensen, hvis søn senere blev Dragsholm sidste godsforvalter.

Det var ellers forbundet med besvær at drive teglværksdrift ved Risegård. Særlig var det transporten af kul, der var vanskelig, thi denne skulle sejles til Nekseløbugten direkte i skib og fra

åben strand føres i land af fiskerbåde fra Ordrup og Havnsø, somme tider i Stubberup bjerge, og somme tider i Starreklinte, ligesom vinden blæste til, og var der ret megen blæst, kunne man slet ikke faa dem i land, fordi der skulle køres med heste og vogn ud på siden af bådene i vand til op på hestenes sideben. Det kunne nok blive en dyr historie at have en kulskude på et par tusinde tønder kul liggende og vente på magsvejr i flere dage ude på havet. Men trods alt var disse teglværksår alligevel en god tid for den risegårdske slægt, og en del af det fond, som danner legatstiftelsen, er allerede bragt til veje i de dage, tilligemed at mange munde blev mættet ved at være medarbejdere.

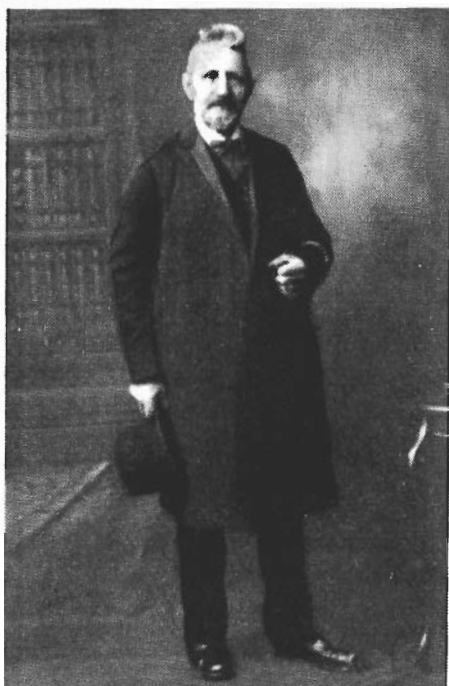
Efterhånden som murstenene blev kendt og solgt til andre egne af landet, blev det mere almindeligt, at de i vogne blev kørt til Jyderup station, hvorfra der så blev taget kul med tilbage.“

Da Odsherredsbanen blev anlagt, leverede min far mursten til stationsbygningerne fra Vig til Gislinge, og en mængde andre større og mindre bygninger er opført af sten fra Riis teglværk. Et senere opført teglværk på Lammefjorden, da leret i Riis slap op, fik ingen lang levetid, da lerforholdene der ikke var så gode. Bygningerne står der endnu og bruges til skalleeksport. Endelig havde min far også en årrække et teglværk på Samsø, som senere blev ombyttet med en ejendom i København.

Som et lille kuriosum skal nævnes, at da Odsherredsbanen var kommet godt i gang og daglig blev benyttet til murstenstransport, var min far blevet så vant til at benytte banelinien mellem Asnæs, Faarvejele og Hørve til cyklesti, hvad der selvfølgelig var forbudt, at han hver gang, han fik en bøde, betalte denne og så kørte videre.

I min ungdom var min far også mølleeejer, idet han købte Riis Mølle, som han i en årrække drev ved en bestyrer.

Da en søn af andet ægteskab overtog Risegård, der også hører ind under stiftelsen, i forpagtning, byggede min far gården „Lovt-holm“ på Lammefjorden og flyttede derud med sin anden hustru og de mindste børn. Det var herfra, han foretog sin nøksom bekendte rejse jorden rundt alene i en alder af omtrent 70 år. Han havde tit nok sagt, at når han blev 60, ville han ud at rejse, men



Risegård på jordomsejling  
ca. 1925.

han fik jo ikke tid, og vi andre tænkte jo så ikke, at det blev til noget, men så en dag, 10 år efter, sagde han farvel til sin kone, han ville en tur til hovedstaden, hvad der så ofte skete. Derinde fra tog han så, uden at have forberedt nogen derpå, billetten over dammen. Rejsen varede i fire år, og det var især de forskellige religioner samt landbrug og mejeridrift, han studerede og i sine rejsedagbøger har fortalt mange interessante ting om. De længste ophold på rejsen gjorde han i Amerika, Ny Zeeland og det hellige land, hvor han en julenat tilbragte nogle timer i Bethlehem og på markerne deromkring.

Da min far kom hjem fra rejsen, slog han sig ned tæt ved Faarevejle station og levede der i stilhed i et lille hus sammen med sin hustru til sin død i 1948. Han var rask og rørig til det sidste og cyklede endnu indtil nogle måneder før sin død sin sædvanlige tur til gudstjeneste i Vallekilde.

Såvidt jeg ved, var det sidste, min far byggede, et udsigtstårn, og jeg vil med omtalen af dette lade ham selv med egne ord slutte denne artikel:

„Risegårds legatstiftelse ejer en beplantet høj på Faarevejle ås, kun nogle få fod lavere end Vejrhøj, „Risbjerget“ kaldet. Denne udsigtsplads har stiftelsen for flere år siden købt og tildannet således, at der nu findes en lille hyggelig lund med ly og læ og parkeringsplads for rejsende, der kommer kørende med hestevogn eller i bil. Midt i lunden, på højens top, er opført et udsigtstårn, der er bygget i betryggende form med trapper og gelænder således, at endogså småbørn kan løbe op og ned der. Til denne udsigtsplads er der af kommunen anlagt en asfalteret vej, og ingen vil fortryde en tur til Risbjerget. Adgangen til tårnet er fri, og der er ingen, der står og venter på drikkepenge eller lignende. Derfra ser man et panorama over Lammefjorden, Odsherred, Sejro bugt, Nekselø, Ordrup Næs og Sjællands Odde. Mere fjernt ses egnen ved Frederiksværk, Roskilde, Tølløse, Uggerløse, Mørkøv, Kalundborg og langt ude Refsnæs, Sejerø, Samsø samt højder ved Århus, Æbeltoft, Grenå og øen Hjælm m. m.

Velkommen. Tag kikkerten med“.

N. H. R. 1945

---